

[...]

társadalmi tudat befolyásolása, a számon kérhető engedelmesség határainak átalakítása: ezek lesznek a hívószavak.

Az ellenzéki célok meghatározásánál jóval nehezebb annak meghatározása, hogy valójában ki az ellenzéki, mi az ellenzékiiség, mi az ellenzéki tevékenységdifferencia specifikája. A Beszélő idevonatkozó írásaiban többen rámutatnak, hogy a válasz megfogalmazása nem egyszerű. A magánszamizdat mellett létezik az állami szamizdat, amely kizárólag belső használatra készül, de a magánszamizdathoz hasonlóan ugyancsak a hivatalos könyv- és újságencenzúrát függeszti fel.⁴¹ Ezek az írások fittyet hánynak a tabuknak, és ráadásul nagyjából ugyanazt a közönséget célozzák meg, mint az ellenzék: a beavatottak és a szakemberek szűk rétegét. Eörsi szerint reformizmus, ellenzékiiség és forradalmárság között tartalmi kritériumok alapján nem vonható meg a határvonal. A „kívülállás” és a „belülmaradás” semmilyen eszmei követelményhez nem fűződik. „Aki még intézményes keretek között mozog, az – bármit valljon is – legfeljebb reformista, aki kívül rekedt ezeken, az bármilyen ideológiát is valljon magáénak, ellenzéki.”⁴²

Eörsi véleményében mások is osztoznak: „Nincs sok értelme annak, hogy világos határvonalat húzzunk reformerség és ellenzékiiség, radikalizmus és forradalmiság között. A határvonalak amúgy is örökösen mozgásban vannak, másrészt a jövőbeli fejlemények iránya fogja meghatározni az ellenzék tevékenységének jellegét.”⁴³ Van, aki abban látja az ellenzékiiség, illetve a másként gondolkodás lényegét, hogy a tőlük származó írások nem lehetnek a hatalmi csoportok közötti küzdelem eszközei.⁴⁴ A Beszélő első, szerkesztőség által összeállított programtervezete részben az erről szóló vitában elhangzottakra reflektálva azonban elég kategorikusan fogalmaz: „Javaslataink túlnyomó része egyenesen a jogszabályalkotó államhatalmi szervek és az intézkedő államigazgatás közreműködését feltételezi. Kivételes esetekben azonban az állampolgárok az állam közreműködése nélkül is változtatni tudnak.”⁴⁵ A Beszélő korai írásai bővelkednek a hatalom számára megfogalmazott tanácsokban, amivel a szerzők bevallottan is a hatalom sáncain belüli ellenzék helyzetét kívánják támogatni. A hatalommal kapcsolatos helyzettudat problémája alaposan dokumentált kérdéskör az ellenzéki irodalomban. A hatalomról, a hatalomhoz való viszonyról szóló viták fő vonulata a párt demokratikus erőinek és a reformértelmiségnek a támogatása. Az ellenzéken belül létezett az a felismerés, hogy a hatalom egésze számára az ország hitelképességének fenntartásához, a sajátos magyar hintapolitika kivitelezéséhez egy jól körülhatárolt nem túl nagy mozgástérrel rendelkező, jobbára csak bizonyos értelmiségi körökkel kapcsolatot tartó ellenzékre szük-

[...]

41 Eörsi István: Csto gyelaty? Beszélő 4.

42 Uo.

43 Szabadgondolkodó: Jelszavaink legyenek: haza és haladás. Beszélő 7.

44 Szalay Pál: Remény – remény nélkül. Beszélő 4.

45 Programtervezet, Beszélő 5–6.